

7. Билсборроу Р.Е., Хьюго Г., Обераи А.С. и др. Статистика международной миграции: Рекомендации по совершенствованию систем сбора данных // Международное бюро труда / Пер. с англ. – М., 1999.
8. Селиверстова М. Мировая миграция: статистика, проблемы и решения. – М., 2007.
9. Стокер Питер. Работа иностранцев: Обзор международной миграции рабочей силы. – М., 1995.
10. Карпачова Н.І. Правовий статус українських трудових мігрантів та стан дотримання їхніх прав і свобод // Юридична Україна. – 2003. – № 5. – С. 60-68.
11. Рязанцев С.В. Трудовая миграция в странах СНГ и Балтии: тенденции, последствия, регулирование. – М., 2007.
12. Київець О. Міжнародно-правовий статус трудових мігрантів // Юридичний журнал. – 2004. – №4. – С. 42-47.
13. Западнюк Е.А. Миграция рабочей силы и международный рынок труда: институциональная регламентация / Под ред. Н.И. Ядевич. – М., 2007.

Надійшла до редакції 25.03.2011

ФІЛЯНИНА Л.А., викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 341.241.3

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЕКСТРАДИЦІЇ ВІДПОВІДНО ДО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВ – УЧАСНИЦЬ СНД

Стаття присвячена дослідженню правових підстав проведення процедури екстрадиції відповідно до міжнародних договорів, укладених між Україною та державами-учасницями Співдружності Незалежних Держав. Запроваджено напрямки вдосконалення процедури екстрадиції.

Ключові слова: видача особи, яка скоїла суспільно небезпечне діяння, підстава видачі, клопотання

Статья посвящена исследованию правовых оснований проведения процедуры экстрадиции в соответствии с международными договорами, в которых принимает участие Украина в рамках Содружества Независимых Государств. Подготовлены предложения по усовершенствованию процедуры экстрадиции.

Ключевые слова: выдача лица, которое совершило общественно опасное деяние, основания выдачи, ходатайство

The article is devoted to research of legal grounds of realization of procedure of ex-tradition according to the international contracts in which Ukraine takes part within the framework of the Commonwealth of Independent States. Offers on improvement of procedure of ex-tradition are prepared.

Keywords: distribution of the person which has made socially dangerous act, the bases of distribution, the petition

Сучасне розширення зони вільної торгівлі між країнами, що удосконалено системою передачі інформації, лібералізацією міграційної політики та іншими факторами, сприяють переростанню внутрішньодержавної злочинності у міжнародну з обтяжуючими етнічними, політичними й іншими конфліктами.

Світова практика підтвердила, що правові засоби протидії злочинності не мали повного успіху, а єдиним можливим шляхом вирішення такої проблеми є інтеграція на договірній основі в умовах взаємності. У зв'язку з цим одним із суттєвих заходів ефективної протидії міжнародній злочинності є якісна правова регламентація взаємодії правоохоронних органів держав як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Основний комплекс правових норм, який регулює відносини держав щодо надання правової допомоги, включаючи й видачу особи (екстрадицію), яка вчинила суспільно небезпечне діяння, складають норми, що належать до двосторонніх та багатосторонніх договорів. Перевага віддається створенню міцної основи для співробітництва держав шляхом встановлення взаємних правил поведінки, які можна перебачити.

Дослідженню питань надання правової допомоги у кримінальних справах, що включає видачу осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння, були присвячені праці таких вчених, як: В. Антипенко, В. Березняк, О. Виноградова, С. Вихрист, Л. Галенська, Н. Зелінська, І. Карпець, О. Копиленко, А. Маланюк, А. Мацко, Г. Мурашин, С. Нестеренко, Н. Сафаров та ін. Ними

вивчались відносини, що виникають при здійсненні екстрадиції, а саме генезис міжнародно-правового інституту видачі злочинців, принципи міжнародного співробітництва, правові підстави для видачі та відмови у видачі осіб, які вчинили злочин.

Водночас недостатньо вивченими, на нашу думку, залишаються правові підстави, передбачені міжнародними договорами держав – учасниць СНД, щодо видачі особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння.

Метою статті є дослідження правових підстав екстрадиції відповідно до міжнародних договорів, підписаних та ратифікованих Україною з державами, що входять до складу Співдружності.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі основні завдання: 1) з'ясувати співвідношення норм міжнародного та національного права щодо проведення екстрадиції; 2) окреслити правові підстави екстрадиції, передбачені в чинних міжнародних договорах.

У сучасних умовах видача особи, яка вчинила злочин, відіграє важливу роль у зміцненні та розвитку міжнародного співробітництва держав. Видача злочинців належить до тих інститутів міжнародного права, що знаходяться на стику міжнародного і внутрішньодержавного права. Для проведення процедури екстрадиції держави посилаються як на міжнародно-правові норми, так і на норми національного кримінального і кримінально-процесуального права держав. Таким чином, видача злочинців має комплексний характер.

Сучасна наука міжнародного права з питань співвідношення міжнародного і внутрішньодержавного права виходить із принципу державного суверенітету і суворої поваги до внутрішньої компетенції держави. Національна правова норма, що належить до питань міжнародного права, може стати і стає міжнародно-правовою нормою тільки в тому випадку, якщо вона закріплена в міжнародному договорі або через міжнародну практику набула характеру міжнародної звичаєвої норми. З іншого боку, міжнародне право впливає на внутрішньодержавне право, новими нормами, конкретизуючи і розширюючи його. Так, Н. Зелінська зазначає, що узгодження національного законодавства із міжнародно-правовими формулюваннями є обов'язком держав-учасниць конвенцій. Відповідно, посилення на специфіку кримінально-правової системи не можуть служити підставою для відмови держав від прийнятих на себе зобов'язань з огляду на відомий принцип «договори повинні дотримуватися» [1, с. 210].

Відомі українські фахівці О. Копиленко, Г. Мурашин зазначають, що перетворення всього українського правового простору адекватно існуючим соціально-економічним і політичним реаліям і потребам сьогодення зі спрямуванням на вирішення найскладніших проблем нашого суспільства у кризовий період його розвитку має супроводжуватися системним переглядом чинних і запровадженням нових правових норм. Для того, щоб законодавство відповідало своєму високому призначенню, ефективно виконувало покладену на нього соціальну місію, виправдовувало закладені в ньому суспільні очікування, воно перш за все повинно відповідати виробленим і адресованим до нього теорією і практикою таким вимогам: науковій обґрунтованості і належній якості законів, їх системній узгодженості з нормами і принципами міжнародного права [2, с. 133].

Отже, комплексний характер процедури екстрадиції визначає, що джерелами правового регулювання видачі осіб, які вчинили злочин в рамках СНД, є національне законодавство цих держав, їх конституції, двосторонні та багатосторонні договори (угоди, конвенції).

Законодавство країн СНД, практика його застосування значною мірою будується з урахуванням світового досвіду, насамперед досвіду країн з розвинутими правовими системами. Підтвердженням тому є зміст ч. 1 Розділу IV Конвенції про правову допомогу в цивільних, сімейних та кримінальних справах 1993 р. (Далі – Конвенція 1993 р.), в якій розглядається порядок проведення процедури екстрадиції, а саме: зобов'язання видачі; відмова у видачі; вимога про видачу; питання взяття під варту для видачі та звільнення особи, затриманої або взятої під варту; відстрочка видачі; тимчасова видача; колізії вимоги про видачу; межі кримінального переслідування виданої особи; передача виданої особи; повторна видача; відомості про результати провадження у кримінальній справі; транзитне перевезення; витрати, пов'язані з транзитом.

Розглядаючи процедуру екстрадиції, слід зазначити, що в Україні видача особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, входить до компетенції Генеральної прокуратури України. Рішення про видачу даної особи іншій державі та направлення клопотання про її видачу здійснюється відповідно до принципів співробітництва держав, які викладені в багатосторонніх договорах. У період дії цієї Конвенції 1993 р. держави-учасниці зрозуміли її недосконалість, а

саме: складність використання та оцінювання доказів, отриманих в іншій (іноземній) державі; тривалість традиційної процедури міжнародно-правової допомоги; неможливість використання державою-контрагентом доказів, отриманих при виконанні слідчого доручення у судочинстві своєї держави без дозволу держави-ініціатора та обмеження, які встановлені власним законодавством. Враховуючи ці недоліки, держави – учасниці СНД прийняли у м. Кишиневі (Молдова) Конвенцію про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах 2002 р. (Далі – Конвенція 2002 р.).

Проаналізувавши положення Конвенції 1993 р. та Конвенції 2002 р., вважаємо за необхідне звернути увагу на те, що остання конвенція більш уніфікована, сучасна та адаптована до національного законодавства держав-учасниць цього договору.

Конвенція – це багатостороння міжнародна угода, яка укладається зі спеціальних питань, виходячи з принципів вільної згоди й сумлінності сторін [3]. Конвенція 1993 р. широко використовує при запиті надання правової допомоги термін «*вимога видачі*»¹ (вимога – звернення до когось, висловлене так, що не припускає заперечень) [4, с. 100], що, на нашу думку, не є коректним стосовно іншої держави. Таким зверненням ми не залишаємо вибору запитуваній державі щодо надання правової допомоги та видачі особи, яка вчинила злочин, незважаючи на те, що ст. 57 Конвенції 1993 р. прямо передбачає випадки відмови у видачі. У Конвенції 2002 р. поняття «*вимога*» толерантно замінено на *запит* про видачу, що є більш доцільним у міждержавному спілкуванні.

Узагальнення практики видачі свідчить про те, що вимоги стосовно проведення процедури видачі здебільшого дотримуються. Водночас існують причини суб'єктивного та об'єктивного характеру, що впливають на позитивне та своєчасне вирішення питання видачі особи, яка вчинила злочин. Наприклад, інколи запитуюча сторона звертається з клопотанням про видачу для притягнення до кримінальної відповідальності за діяння, яке відповідно до закону запитуваної сторони не визнається злочином. З цією метою державам – учасницям конвенцій щодо надання правової допомоги та кримінального судочинства доцільно було б створити узагальнюючий перелік злочинів, за вчинення яких проводиться процедура видачі. Такий перелік, на нашу думку, повинен містити не стільки чітку назву статті закону про кримінальну відповідальність, скільки об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки того чи іншого злочинного діяння, дані щодо його особливостей та санкції.

Складно на практиці вирішується питання щодо з'ясування належності особи, яка підлягає видачі, до громадянства тієї чи іншої держави. Інколи не вбачається за можливе терміново з'ясувати, громадянином якої держави він є, або необхідно перевірити законність набуття цього громадянства. Річ у тому, що в рамках СНД окремі громадяни, маючи намір ухилитися від притягнення до кримінальної відповідальності або відбуття покарання, отримують громадянство держави запитуваної сторони. В таких ситуаціях відповідні перевірки проводяться у взаємодії з правоохоронними органами запитуючої сторони.

Наявність у особи, яка підлягає видачі, громадянства запитуваної сторони відповідно до законодавства держав СНД виключає можливість її видачі, але це не є підставою для автоматичного звільнення від кримінального покарання за вчинене нею діяння в державі, до якої направлено запит.

Видача злочинців є одним із засобів реалізації кримінальної юрисдикції держави, яка має право на її здійснення. Втеча особи, яка вчинила злочин, на територію іншої держави з метою уникнути відповідальності за вчинене діяння вважається тією обставиною, що породжує видачу. Підставою для видачі є міжнародні договори, які укладені відповідними державами. Держава, що потерпає від вчиненого злочину, не може реалізувати своє право на кримінальне переслідування винного, що в свою чергу ускладнює криміногенну ситуацію не тільки в цій країні, але і в інших країнах, де переховується така особа, тому що створює загрозу латентної злочинності.

Видача злочинців на території України відбувається на підставі чинних міжнародних договорів України за наявності клопотання компетентного органу. За відсутності міжнародного договору з відповідною державою допомога щодо видачі особи, яка вчинила злочин, може бути надана чи запитана на засадах взаємності.

Клопотання про видачу особи, яка вчинила злочин, направляється у випадку, коли справа підсудна суду України, а також якщо стосовно даної особи є невиконаний вирок суду України.

¹ Див.: ст. 58 «Вимога видачі» Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах країн СНД 1993 р.

Компетентним органом, який направляє клопотання про видачу, є: щодо обвинуваченого – Генеральна прокуратура України за поданням прокурора, який здійснює нагляд за розслідуванням справи, матеріали такого клопотання готуються органом досудового слідства, у провадженні якого знаходиться кримінальна справа; щодо підсудного – з метою судового провадження або відбування покарання у вигляді позбавлення волі направляє Міністерство юстиції України за поданням суду, у провадженні якого знаходиться справа.

Видача злочинців на території України відбувається на підставі чинних міжнародних договорів України за наявності клопотання компетентного органу. *Клопотання про видачу особи* – це спеціальний процесуальний документ, складений компетентним органом відповідно до чинного законодавства держави, що вимагає видачі у зв'язку з кримінальним переслідуванням особи, яка вчинила злочин, або для виконання вироку, що набув чинності. За відсутності міжнародного договору з відповідною державою допомога щодо видачі особи, яка вчинила злочин, може бути надана чи запитана на засадах взаємності.

Для прийняття рішення про передачу засудженого для відбуття покарання в державі громадянства такої особи необхідно обов'язкове виконання умов, визначених у двосторонніх договорах про такі дії. У разі відсутності договорів або передбачених у договорі умов передачі засуджена особа не може бути видана для відбуття покарання в державу її громадянства.

Вважаємо за доцільне доповнити ст. 65 Конвенції 1993 р. ч. 2 і викласти її у такій редакції: «При вирішенні питання про видачу запитувана сторона надає перевагу державі, громадянином якої є особа, що підлягає видачі. У разі задоволення такого клопотання держава, громадянином якої є особа, що підлягає видачі, бере на себе зобов'язання здійснити юрисдикцію у повному обсязі відповідно до національного законодавства і на основі міжнародних договорів».

Отже, проведений аналіз міжнародно-правових актів, що регулюють діяльність держав Співдружності щодо надання правової допомоги у цивільних, сімейних та кримінальних справах, дозволяє дійти висновку, що правовими підставами екстрадиції відповідно до міжнародних договорів України та держав-учасниць СНД є: наявність двостороннього або багатостороннього договору про взаємну правову допомогу, що включає в себе видачу особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння; можливість та порядок видачі особи, яка вчинила злочин, передбачений у національному законодавстві держав-учасниць договору; клопотання (запит) про видачу особи, яка вчинила злочин; документи, що підтверджують громадянство особи, яка підлягає екстрадиції; екстрадиційність злочину.

Врахування наведеного переліку підстав при оформленні документів та проведенні процедури екстрадиції дозволяє державам якісно і у стислий термін надавати правову допомогу у кримінальних справах, забезпечити дотримання одного з принципів кримінального судочинства – невідворотності покарання за вчинений злочин та виконати у повному обсязі міжнародні зобов'язання відповідно до норм міжнародного права.

Список використаної літератури:

1. Зелінська Н.А. Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Одеса, 2006.
2. Копиленко О., Мурашин Г. Деякі методологічні аспекти наукового забезпечення законодавчого процесу // Вісник Академії правових наук України. – № 2-3. – С. 132-141.
3. Венская конвенция о праве международных договоров от 23 мая 1969 г. // ВВР Української РСР. – 1986. – № 17. – Ст. 343.
4. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х., 2006.
5. Сафаров Н.А. Экстрадиция в международном уголовном праве: проблемы теории и практики. – М., 2005.
6. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность: Монограф. – Одесса, 2006.
7. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю (кримінально-процесуальний аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х., 2000.
8. Дремина (Зелинская) Н.А. Международно-правовые обязательства Украины по договорам о выдаче осужденных лиц и предполагаемых преступников в контексте защиты прав человека // Актуальні проблеми держави та права. – 1999. – № 7. – С. 23-31.
9. Конвенція про правову допомогу та правові відносини в цивільних, сімейних та кримінальних справах від 7 жовтня 2002 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

10. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 р. // ВВР. – 1998. – № 23. – Ст. 130.
11. Угода про порядок передачі і транзитного перевезення осіб, взятих під варту 1994 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
12. Угода про правову допомогу і співробітництво між Генеральною прокуратурою України і Прокуратурою Республіки Грузія від 4 липня 1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 10. – Ст. 675.
13. Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах між Україною і Республікою Грузія від 9 листопада 1995 р. // Україна в міжнародних відносинах. Боротьба зі злочинністю та взаємна правова допомога. Кн. I. – К., 1996. – С. 878-904.
14. Договір між Україною і Туркменістаном про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 23 березня 1995 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
15. Договір між Україною і Республікою Узбекистан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
16. Договір між Україною і Республікою Казахстан про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 17 вересня 1999 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.
17. Договір між Україною і Республікою Вірменія про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання від 1 березня 2001 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Надійшла до редакції 01.03.2011

